

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Anny Janiny Brdulak pt.: „Strategie jednostek samorządu lokalnego w świetle koncepcji zrównoważonego rozwoju”, Wydział Nauk Ekonomicznych, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2015 r., s. 231.

Rozprawa doktorska mgr A.J.Brdulak dotyczy bardzo ważnego aspektu funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego związanego z systemem zarządzania tymi jednostkami, zorientowanego na długookresową realizację założeń oraz celów koncepcji ich zrównoważonego rozwoju. Można więc stwierdzić, że przedmiot rozważań zawartych w rozprawie określony został poprzez nałożenie dwóch nurtów teoretycznych, a to nurtu związanego z zarządzaniem strategicznym jednostkami samorządu terytorialnego oraz z drugiej strony, nurtu odpowiadającego kwestiom zrównoważonego rozwoju tych jednostek. Zasygnalizowana i podkreślona ważność całokształtu zaprezentowanych rozważań wynika z takich ocen obu głównych obszarów tematycznych, obszarów istotnych dla jednostek samorządowych w kraju i za granicą.

Drugą cechą treści pracy i podjętego przez Autorkę tematu jest aktualność poruszanych problemów, wyjaśnianych obszarów oraz wątków badawczych, wynikająca przede wszystkim z oczekiwań środowisk samorządowych skorygowanych stanem piśmiennictwa naukowego o wyraźnie sprofilowanym na praktykę przesłaniu, w tym zawierającego wnioski, porady, zalecenia i wzorce rozwiązań. Społeczna aktualność treści, podejmowanych zagadnień czy analizowanych zjawisk mają istotny wpływ na ostateczną ocenę pracy doktorskiej mgr A.J.Brdulak.

Podkreślając ważność i aktualność ocenianej rozprawy doktorskiej warto sprecyzować dodatkowo taką cechę rozważań jak ich oryginalność i odpowiednie nowatorstwo treści. Z tego punktu widzenia pracę można pozycjonować jako zadowalająco innowacyjną, głównie dzięki połączeniu dwóch wspomnianych istotnych nurtów teoretycznych, ale także w pewnym stopniu dzięki zastosowanej metodzie diagnozowania oraz wnioskowania.

Zgodnie z zapowiedzią i własnym sprecyzowaniem we wstępie pracy głównym jej problemem – przedmiotem rozważań jest „analiza elementów koncepcji zrównoważonego rozwoju zawartych w strategii rozwoju samorządów lokalnych oraz powodów opracowywania owej strategii”. Tak ujęty problem badawczy oraz wynikające z niego zadania do rozwiązania określają poprawnie istotę oraz rdzeń rozprawy. Sam problem należy też uznać za adekwatny do podjęcia go w rozprawie doktorskiej, a więc za zasługujący na specjalne, ukierunkowane studia analityczno – opisowe.

Do oceny metodologicznych podstaw oraz założeń rozprawy należy ustosunkować się do faktu rezygnacji Autorki ze sformułowania głównej hipotezy pracy wyznaczającej oś rozważań i analiz oraz ogólny kierunek wnioskowania. Przyjęte uzasadnienie w tym względzie związane z eksploracyjnym charakterem badań nie do końca jest przekonujące, tym bardziej, że w oparciu o podany główny przedmiot rozważań można bez większych trudności taką hipotezę sprecyzować. Zastąpienie jej zbiorem pytań badawczych, chociaż trafnych i wyczerpujących, nie rozwiązuje do końca problemu.

We wstępie do merytorycznej oceny kolejnych części rozprawy należy zatrzymać się na tak ważnym, koncepcyjnym składniku całej koncepcji badawczej, jakim jest cel pracy doktorskiej. Zgodnie z podanym sformułowaniem jest nim „rozpoznanie podejścia organów samorządowych do uwzględniania w strategii rozwoju gmin i powiatów elementów zrównoważonego rozwoju”. Tak określony cel pracy nie jest do końca w pełni komunikatywny oraz jednoznaczny. Chociaż jest z założenia celem ogólnym, to jednak w tym przypadku nie sprzyja już na początku lektury rozprawy jej pełnej kwalifikacji tematycznej.

Układ treści rozprawy doktorskiej mgr A.J.Brdulak, podział merytoryczny na części – rozdziały jest generalnie prawidłowy. Wyraźnie wyodrębnia się fragment teoretyczno – opisowy (dwa pierwsze rozdziały), fragment analityczno – empiryczny (rozdział III) oraz fragment oceniająco – wnioskujący (rozdział IV). Całość jest więc logiczna i spójna wewnątrz. Jedyne zastrzeżenie w tym względzie wiąże się ze strukturą rozdziału I zatytułowanego „Zrównoważony rozwój a strategia organizacji”. W rozdziale tym uwzględniono dwa właściwie niezależne tematy, czyli koncepcję zrównoważonego rozwoju (podrozdział 1.1. oraz 1.3.) oraz kategorię „strategia” (podrozdział 1.2.). Zasygnalizowana niespójność tematyczna tego rozdziału wiąże się właśnie z włączeniem kwestii definicyjnych „strategii” do tego rozdziału, chociaż lepszym miejscem dla podrozdziału 1.2. byłby rozdział II pracy pt.: „Zasady tworzenia strategii w jednostkach samorządu lokalnego”.

Pomimo niejednorodnej płaszczyzny tematycznej rozdziału pierwszego jego zawartość zasługuje na w pełni pozytywną ocenę. W swej warstwie merytorycznej w sposób pogłębiony i zrozumiały wprowadza on do głównego nurtu rozważań, wyjaśniając i porządkując koncepcję zrównoważonego rozwoju organizacji. I tak podkreślić należy chronologiczny przegląd rozwijania się tej koncepcji, jej genezę, determinanty oraz formy instytucjonalno – prawne. Prowadzone przez Autorkę wywody prawidłowo osadzone są i podbudowane w najważniejszych przedsięwzięciach środowisk społeczno – ekologicznych oraz gospodarczych wskazując dodatkowo na odniesienia do deklaracji, dyrektyw oraz agend jako ogólnoświatowych, uniwersalnych zbiorów praw rozwojowych, zaleceń i kierunków działań.

Trafnie, na gruncie piśmiennictwa naukowego krajowego i zagranicznego, Autorka wskazała na relację między warunkami zrównoważonego rozwoju a społeczną odpowiedzialnością organizacji formułując w tym względzie własne postulaty oraz uogólnienia. Przytoczone, w oparciu o pogłębione studia literaturowe, przeglądy koncepcji działania przedsiębiorstw łączące cele biznesowe i społeczne wystawiają pozytywną ocenę Autorce, za szeroki zakres, różnorodność oraz wnikliwość dociekań wyjaśniających oraz porządkujących wiedzę. Wręcz imponująca jest ilość przytoczonych źródeł piśmienniczych – aktualnych, sprofilowanych tematycznie i w zdecydowanej większości skomentowanych w trakcie prowadzonych wyjaśnień teoretycznych.

Sformułowana, pozytywna ocena treści wprowadzających – definicyjno – klasyfikacyjnych, dotyczy nie tylko kwestii zrównoważonego rozwoju, ale także innych tematów, w tym kategorii „strategii”. Definicje, ich rozwinięcia oraz porównania potwierdzają pełne przygotowanie merytoryczne A.J.Brdulak do rozwiązania postawionego problemu badawczego. Dodatkową cechą zawartych w rozdziale I wyjaśnień oraz ich odniesień źródłowych jest samodzielność Autorki w formułowaniu wniosków poparta umiejętnością kompilacji treści pochodzących z różnych źródeł. Na wyróżnienie zasługuje, ważna dla opracowania rozdziału I, pogłębiona znajomość formalno – prawnych podstaw polityki zrównoważonego rozwoju instytucji Unii Europejskiej. Zostały one profesjonalnie przedstawione, uporządkowane oraz uogólnione i ocenione w kontekście przydatności dla opracowania oraz realizacji strategii „Europa 2020”. W ten sposób Autorka udowodniła opanowanie w zadowalającym stopniu i zakresie aktualnych problemów strategicznego

rozwoju organizacji oraz ich grup niezbędnych do wyjaśnienia postawionych na wstępie pytań badawczych.

Z punktu widzenia oceny walorów ogólnopoznawczych oraz aplikacyjnych rozprawy doktorskiej mgr A.J.Brdulak istotną rolę odgrywa treść rozdziału II, traktującego generalnie o zasadach, trybie oraz uwarunkowaniach tworzenia strategii jednostek samorządu terytorialnego. To właśnie w tym fragmencie swojej pracy, wykorzystując umiejętnie zagadnienia przedstawione poprzednio (w rozdziale I), przystąpiła Autorka do wyjaśnienia węzłowej kwestii zarządzania samorządowymi jednostkami przestrzenno – administracyjnymi, a mianowicie istoty kształtowania ich strategii rozwojowych.

W całości wyjaśnień – przeglądów, charakterystyki procedur oraz opisów elementów składowych, ważne są rozważania o systemie samorządowym jednostek terytorialnych zaprezentowane kompleksowo, chociaż w pewnym skrócie. Potwierdzają one opanowanie przez Autorkę wiedzy z zakresu prawa samorządów, w tym podstaw prawnych ich funkcjonowania w kraju, ale także i w Unii Europejskiej. Trafnie zdiagnozowała oraz oceniła układ przedmiotowo – podmiotowy strategii jednostek osadniczych, chociaż w znacznej mierze posłużyła się piśmiennictwem fachowym. Podobnie też ustosunkowała się do węzłowej dla całej rozprawy kwestii posiadania, czy też nie, strategii rozwojowej przez samorządy terytorialne. Szkoda, że przedstawiając stan faktyczny w tym względzie (normy prawne i rzeczywistość) nie rozwinęła ona wątku jedynie zasygnalizowanego, a dotyczącego determinant posiadania przez gminy i powiaty własnych strategii rozwojowych. Chodzi o próbę ewidencji czynników zachęcających (stymulujących) do tworzenia odpowiedniego dokumentu oraz czynników zniechęcających jego opracowanie (destymulujących). To z pewnością jest zbiór okoliczności wewnętrznych i zewnętrznych, obiektywnych i subiektywnych o doraźnym, ale też i systematycznym oddziaływaniu. Dysponując pogłębioną wiedzą i znajomością praktyki można było się pokusić o zestawienie takich list. Zachęcam w tym miejscu Autorkę do podjęcia w przyszłości wyzwania z tym związanego w oparciu o opinie i diagnozy reprezentatywnej grupy jednostek terytorialnych.

Nie przypadkowo wiele miejsca w rozprawie A.J.Brdulak zajmuje wyjaśnienie miejsca koncepcji zrównoważonego rozwoju jednostek przestrzenno – administracyjnych w przygotowywanych strategiach rozwojowych. To bez wątpienia główny wątek, a jego zakres i charakter rozwinięcia mają decydujący wpływ na realizację przyjętego celu całej pracy. Pozytywnie należy ocenić charakterystykę istoty zrównoważonego rozwoju opartą na

dokumentach UE, ale także ich interpretacjach oraz rozwinięciach publikowanych w kraju i za granicą. Nie można jednak zgodzić się ze stwierdzeniem Autorki o trudności skonstruowania agregatowego, syntetycznego wskaźnika „orientacji strategii gmin, powiatów i województw na zrównoważony ich rozwój”. Brak takiego miernika nie oznacza, że nie można podjąć próby jego konstrukcji na podstawie znanych, pokrewnych ujęć metodycznych. Nie chodzi w tym przypadku o złożone, zaawansowane konstrukcje formalne, lecz proste podejścia i metody punktowe, które wyrażałyby i mierzyły efekty odcinkowe (np. zgodnie z przytoczonym rozróżnieniem parametrów ładu społecznego, ładu gospodarczego oraz ładu środowiskowo – przestrzennego). Pewnym wzorcem metodycznym mógłby być sposób pomiaru marketingowej orientacji jednostek samorządu terytorialnego zaprezentowany w piśmiennictwie fachowym.

Znaczną wartość praktyczną posiadają dyskusje prowadzone przez Autorkę w ramach rozdziału II nad podobieństwem oraz różnicami między strategiami biznesowymi firm a strategiami rozwojowymi jednostek samorządu terytorialnego. W tym względzie mgr A.J.Brdulak wykazała się nie tylko dobrym opanowaniem wiedzy z zakresu zarządzania strategicznego organizacjami, ale przede wszystkim samodzielnością koncepcyjną w formułowaniu uogólnień oraz wniosków. Do jej dorobku własnego zaliczyć więc należy zaprezentowane ujęcie porównawcze wyjaśniające różnice między formułowaniem oraz wdrażaniem strategii przez jednostki samorządu terytorialnego a przedsiębiorstwami. Takich prób w całej pracy jest niewiele. Większość bowiem z zaprezentowanych uogólnień, odwzorowań i modeli opiera się na propozycjach innych autorów, nieznacznie zmodyfikowanych przez Autorkę.

Empiryczna część rozprawy mgr A.J.Brdulak obejmuje badania własne w grupie dziewięciu jednostek samorządowych przeprowadzone metodą „studium przypadku”, a ujęte w kolejny, trzeci rozdział pracy. Ten największy pod względem objętości fragment całego opracowania zawiera szczegółowe wyniki zastosowania dwóch podejść metodyczno – analitycznych, czyli analizy zawartości piśmiennictwa naukowego, wraz z aktami normatywnymi oraz metod jakościowych, w tym przypadku wywiadu pogłębionego.

Z punktu widzenia przedmiotu badań ważnym momentem właściwej procedury związanej z rozwiązaniem postawionego na wstępie problemu naukowego był dobór jednostek samorządowych jako obiektów rozwinięcia analitycznego, zgodnie z warunkami wynikającymi z metody studium przypadku. Uzasadnienie doboru województw – terenu

badania, oparte na analizie ich poziomu rozwoju społecznego, a także czynnika ich lokalizacji wzajemnej, jest w pełni uzasadnione. Przyjęcie czterech sąsiadujących ze sobą województw tworzy pewną całość o jednoznacznej orientacji geograficznej – Polski Południowej (woj. dolnośląskie, opolskie, śląskie i małopolskie). Ich zróżnicowanie natomiast pod względem podstawowych mierników poziomu życia ludności czyni ten obszar względnie reprezentatywnym dla całego makroregionu.

Autorka poświęciła stosunkowo dużo uwagi uzasadnieniu zastosowanej metody – metody studium przypadku. Jej argumentacja jest przekonująca, a przytoczone okoliczności oraz charakterystyki możliwych do zastosowania metod są dojrzałe i przemyślane. Udowodniła ona w tym przypadku zapoznanie się z ważnymi składowymi warsztatu naukowo – badawczego. Przegląd i porównanie metod badawczych, chociaż wsparte treściami zawartymi w odpowiednich publikacjach naukowych, pozwala wysoko ocenić formalne kwalifikacje Autorki. Również i w tym fragmencie pracy własne analizy oraz porównania osadziła w złożonym systemie aktów prawnych regulujących na szczeblu kraju oraz UE planowanie i porządek strategiczny w strukturach terytorialnych.

Ważnym walorem rozprawy doktorskiej mgr A.J.Brdulak jest wnikliwa, pogłębiona i merytoryczna diagnoza warunków funkcjonowania gmin oraz powiatów oparta na obowiązujących przepisach, ale także z uwzględnieniem posiadanych przez nie zasobów. Wskazane niekonsekwencje, sprzeczności oraz luki w znacznej mierze wyjaśniają zakres, stopień czy charakter traktowania zapisów wynikających z norm zrównoważonego rozwoju w codziennej praktyce planistyczno – decyzyjnej w jednostkach samorządów lokalnych.

Podstawy przygotowywania oraz wdrażania strategii rozwojowych w badanych dziewięciu jednostkach samorządowych, strategii w większym lub mniejszym stopniu zorientowanych na zrównoważony rozwój odpowiednich gmin oraz powiatów, przedstawiono w podrozdziale 3.4. rozprawy. Ten fragment pracy stanowi właściwą dokumentację badanych jednostek, w której nie tylko uwzględniono główne, ilościowe charakterystyki społeczno – gospodarcze tych obszarów, ale także liczne komentarze poświęcone szczególnym osiągnięciom związanym z realizowanymi zadaniami wobec swoich interesariuszy, realizowanym programom, a także stosowanym procedurom obsługi klientów, podejmowania decyzji, prowadzeniu konsultacji społecznych itp.

Znaczne zróżnicowanie wybranych do badań jednostek samorządu lokalnego uczyniło prezentację problemów zarządzania nimi stosunkowo złożoną i w niewielkim stopniu

ujednoliconą. Uwagę należy zwrócić na każdorazowe akcentowanie zakresu oraz sposobów realizacji zadań społeczno – środowiskowych odpowiedniej gminy czy też powiatu, w tym zwłaszcza w dziedzinie priorytetów społecznych adekwatnych do oczekiwań mieszkańców. W ten sposób w każdym przypadku identyfikowano przejawy działań (o różnych formach i skali) zgodnych z wymogami ładu właściwego dla zrównoważonego rozwoju. W sumie Autorka zaprezentowała bogaty zestaw informacji odzwierciedlających stan, kierunki oraz zakres strategicznej orientacji badanego zbioru jednostek, z dopełniającym komentarzem o efektach konsultacji, rozmów oraz sondaży. Analizując bogaty materiał informacyjny będący rezultatem zastosowania metody „studium przypadku”, materiał spójny, ale pomimo to różnorodny pod względem zakresu i charakteru nasuwa się pytanie o możliwość dokonania syntezy, całościowego zestawienia, nawet tylko niektórych cech jednostek. To pozostawiam Autorce do ewentualnego przemyślenia.

Zreferowany w rozdziale III obraz strategicznych profili wybranych samorządów lokalnych pozwala sformułować szereg wniosków oraz zaleceń pod adresem samych jednostek planistycznych, jak i przedmiotu planowania rozwojowego zgodnego z założeniami zrównoważonego rozwoju. Wnioski, uogólnienia i postulaty Autorka przedstawiła w rozdziale IV. Jak sama to określiła to „część uzupełniająco – wnioskująca dysertacji”. Wiodącym nurtem tematycznym są diagnozy stanu zarządzania zorientowanego na zrównoważony rozwój w jednostkach samorządu terytorialnego w Polsce oraz odpowiednie rekomendacje dla wyższych szczebli zarządzania, mające prowadzić do systemowego oparcia strategii rozwojowych na wymogach zrównoważonego rozwoju. Zestawienie takich zaleceń na zakończenie badań własnych Autorki stanowi wyraz pogłębionej identyfikacji przedmiotu, warunków oraz trybu przygotowywania oraz praktycznej realizacji strategii jednostek samorządu terytorialnego. Trafne, przemyślane i zweryfikowane postulaty w obszarze finansów samorządowych, konsultowania społecznego, zadań własnych i zleconych, trybu planowania wystawiają Autorce bardzo dobrą ocenę znajomości praktyki zarządzania. Niewątpliwie to zasługa nie tylko studiów wstępnych, ale przede wszystkim bezpośrednich kontaktów – wizyt, rozmów, bez których przeprowadzenie wywiadu pogłębionego byłoby niemożliwe.

Zaletą rozważań końcowych i podsumowujących w dysertacji doktorskiej mgr A.J.Brdulak jest ich ukierunkowanie na przyszłe programy badawcze jako pilne i ważne zadania do realizacji. Ich wskazanie i uzasadnienie potrzeby podjęcia stanowi istotny składnik

dorobku naukowego Autorki. Potwierdza to jej przygotowanie merytoryczne oraz dojrzałość naukową.

Reasumując całość poczynionych uwag, sformułowanych ocen oraz podkreślonych zalet i usterek rozprawy doktorskiej mgr A.J.Brdulak pragnę stwierdzić, że spełnia ona w zadowalającym stopniu wymogi stawiane pracom doktorskim w dziedzinie nauk ekonomicznych (dyscyplina: nauki o zarządzaniu), a wynikające z zapisu obowiązującej ustawy o tytule i stopniach naukowych. Wniosuję więc o dopuszczenie mgr A.J.Brdulak do publicznej obrony na Wydziale Nauk Ekonomicznych w Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu.

Kraków, dnia 21.04.2015 r.

KIEROWNIK KATEDRY

Prof. dr hab. Andrzej Szromnik